

การประยุกต์หลักธรรมเพื่อการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐ
ในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิด
ภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม*

DHAMMA APPLICATION FOR SUPPORTING THE EXECUTION
OF GOVERNMENT IN THE PROCESS OF MONITORING THE JUVENILE AFTER
RELEASE FROM JUSTICE PROCESS

รินรดา ทรัพย์บุญ, วชิรินทร์ ชาญศิลป์, ประณต นันทิยะกุล
Rinrada Sapboon, Vatcharin Chansilp, Pranod Nantiyakul
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: Khaosri146@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 2. เปรียบเทียบการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3. เสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการแบบผสมวิธี ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถามนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติหน้าที่ในการติดตามภายหลังปล่อย จำนวน 210 คน เป็นการเก็บข้อมูล นักสังคมสงเคราะห์ทั้งหมดที่ปฏิบัติหน้าที่ในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนทั้งสิ้น 8 รูปหรือคน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน และนักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 3 คน

ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่มีเพศและการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนบุคลากรที่มีอายุแตกต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม

โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางหลักกรรมมาประยุกต์การดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม ต้องมีความเมตตาใส่ใจในรายละเอียดของเด็ก ปฏิบัติหน้าที่บนฐานความคิดที่เด็กพึงได้รับความปลอดภัยและประโยชน์สูงสุด ป้องกันการกระทำผิด สร้างการรับรู้ให้สังคมได้เข้าใจ โดยนำทรัพยากรทางสังคม อาทิ เครือข่ายภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู วางแผนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยรวมถึงติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังออกจากสถานที่ควบคุม

คำสำคัญ: ประยุกต์หลักกรรม; ติดตามเด็กและเยาวชน; กระทำความผิด

Abstract

Objectives of this research article were: 1. to study the level of follow-up operations on juvenile offenders after their release from the justice system conducted by the Department of Juvenile Observation and Protection; 2. to compare the implementation of such operations based on personal factors; and 3. to propose the application of Buddhist principles to enhance governmental procedures in the monitoring process. A mixed-methods approach was employed. Quantitative data were collected through questionnaires distributed to 210 social workers responsible for post-release monitoring. The qualitative component involved in-depth interviews with 8 key informants.

The findings indicated that gender and educational background did not result in statistically significant differences in opinions regarding governmental follow-up operations at the 0.05 level, supporting the research hypothesis. However, age differences among social workers showed a statistically significant impact at the 0.05 level, contrary to the hypothesis. The study suggested that the integration of Buddhist principles into the governmental follow-up process should emphasize compassion, attention to individual needs, and the prioritization of children's safety and well-being. Preventive measures, public awareness, and collaboration with social resources-including governmental, private, civil society, and community sectors-were essential. Effective reintegration required

planning prior to release and continuous post-release support to ensure sustainable rehabilitation and reduced recidivism among juvenile offenders.

Keywords: Applying The Principles of Dhamma; Following Up on Children and Youth; Committing Crimes

บทนำ

การติดตามและประเมินผลเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย เป็นการสอดส่อง ดูแล ติดตามดูแลเด็กและเยาวชนที่รับการฝึกอบรมจนครบกำหนดระยะเวลาตามคำพิพากษา ของศาลและได้รับการปล่อยตัวว่ามีการดำเนินชีวิตภายหลังปล่อยอย่างไรบ้าง สามารถ ปรับตัวพฤติกรรมและจิตใจให้สามารถกลับคืนสู่ครอบครัว สังคม และมีชีวิตอย่างปกติ มีการศึกษาเล่าเรียนและประกอบอาชีพสุจริต มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง ภายหลังปล่อย เพื่อจะได้ให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือ แก้ไข ปัญหาอุปสรรคเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กและ เยาวชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้อย่างราบรื่น โดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ อีกทั้งสามารถคุ้มครองป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำผิด และอาชญากรรมได้ อย่างมีประสิทธิภาพ (สุดสงวน สุธีสร, 2558)

จากสถิติจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ รวบรวม กลุ่มเรียนรู้ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาวัตกรรมการ ดังจะเห็นจากสถิติจำนวนเด็กและ เยาวชนกระทำผิดซ้ำ เปรียบเทียบกับจำนวนคดีที่จับกุมทั้งหมดปี พ.ศ. 2560-2563 ซึ่งพบว่า ในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนเด็กและเยาวชน 3,774 คน กระทำผิดซ้ำ จำนวน 882 คน คิดเป็นร้อยละ 23.37 ปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนเด็กและเยาวชน 3,189 คนกระทำผิดซ้ำ จำนวน 758 คนคิดเป็นร้อยละ 23.77 ปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนเด็กและเยาวชน 2,769 คน กระทำผิดซ้ำ จำนวน 703 คน คิดเป็นร้อยละ 25.39 และในปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนเด็ก และเยาวชน 2,413 คน กระทำผิดซ้ำ จำนวน 553 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 ตามลำดับ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2565)

ดังนั้น การติดตามและประเมินผลเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยจึงมีความสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และควบคู่ไปกับการบำบัด แก้ไข พื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในศูนย์ฝึกและอบรม เด็กและเยาวชนแม้ว่าในปัจจุบันจะได้มีความพยายามในการหาแนวทางปฏิบัติต่อเด็กและ เยาวชนกระทำผิดอย่างมีมนุษยธรรม โดยมุ่งคำนึงถึงประโยชน์ และสวัสดิภาพของเด็กและ เยาวชน แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่แตกต่างไปจาก สังคมภายนอก การต้องถูกควบคุมอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเป็นเวลานาน

ทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้ประสบปัญหาในการปรับตัวและปรับสภาพชีวิตในการพัฒนา กลับคืนสู่สังคมโดยเด็กและเยาวชนเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการประคับประคอง ดูแล และสงเคราะห์ ช่วยเหลือจนกว่าจะสามารถดูแลและช่วยเหลือตนเองได้ภายหลังปล่อย โดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ เพราะว่าในแต่ละปีศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะมีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ได้รับการ ปลดปล่อยจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (ทัคนีย์ ลักษณะภิกขชน ชัช และคณะ, 2549) ซึ่งศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะมีการปล่อยตัวเด็กและเยาวชน เหล่านี้จะมีการปล่อยตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่ครบกำหนดการฝึกอบรม

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้หากได้รับความสนใจ สอดส่อง ติดตาม และมีการเตรียมการ ก่อนปล่อยการสงเคราะห์ช่วยเหลือ และประเมินผล เพื่อขจัดปัดเป่าปัญหาให้เด็กและ เยาวชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ย่อมเป็นการป้องกันมิให้เด็กและ เยาวชนต้องหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกเพราะนับวันปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและ เยาวชนมีแนวโน้มที่สูงขึ้นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรค และความล้มเหลวของ การฝึกอบรม การบำบัด แก้ไข พื้นฟู ป้องกัน และพัฒนาเด็กและเยาวชนของศูนย์ฝึกและ อบรมเด็กและเยาวชน ด้วยเหตุนี้ จึงได้ตระหนักเห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้อง ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อจะให้นำผลจากการศึกษาในครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทางใน การปรับปรุงแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำ จึงใช้หลักธรรมเพื่อการส่งเสริม การดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลัง ออกจากระบบการยุติธรรม ตลอดจนเป็นข้อมูลในการวางแผนในการปฏิบัติต่อเด็กและ เยาวชนภายหลังปล่อยที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อไป

การส่งเสริมการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำ ผิดภายหลังออกจากระบบการยุติธรรม ตามหลักการสำคัญของพรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็น หลักธรรมสำหรับทุกคน จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรม นี้ได้แก่ 1. เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข 2. กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นพ้นทุกข์ 4. อุเบกขา การรู้จักวางเฉยว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องใน กระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากระบบการยุติธรรมมีการ สงเคราะห์การดำเนินการภาครัฐอย่างไร หลังจากได้รับการศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยขณะ เด็กและเยาวชนอยู่ในสถานี่ควบคุม ก่อนที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะคืน ตัวกลับสู่สังคม โดยสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคม และปรับตัวให้ทันต่อสภาพแวดล้อม ภายนอกได้อย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี คือ วิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 21 หน่วยงาน และนักสังคมสงเคราะห์สถานพินิจฯ จำนวน 77 หน่วยงาน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 210 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 8 รูปหรือคน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน และนักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 3 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และ สถานภาพ โดยมีลักษณะ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ส่งเสริมการสงเคราะห์ภายหลังปล่อย ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์พหุมติหาร 4 ได้แก่ 1. เมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) 2. กรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) 3. มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) 4. อุเบกขา (การรู้จักวางเฉย) ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยแบบสอบถามได้หาความเที่ยงตรง (Validity) จากคณาจารย์ จำนวน 5 ท่าน และได้หา

ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.963

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) ตามวัตถุประสงค์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึง อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม นักสังคมสงเคราะห์

4.2 ผู้วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ จำนวน 210 คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจ้งเวียนในเว็บไซต์กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4.3 นำข้อมูลดิบที่ได้ไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพรรณนา เพื่ออธิบายปัจจัยส่วนบุคคลและการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการตัดสินใจเลือกตั้งท้องถิ่น โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีการของเพียร์สัน

ผลการวิจัย

1. ระดับการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมฯ โดยภาพรวม

ระดับการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า
1. ด้านเมตตา	4.35	0.46	มากที่สุด
2. ด้านกรุณา	4.45	0.50	มากที่สุด
3. ด้านมูทิตา	4.71	0.44	มากที่สุด
4. ด้านอุเบกขา	4.63	0.41	มากที่สุด
โดยรวม	4.54	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า การประยุกต์หลักธรรมเพื่อการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการ

ยุติธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.54$, S.D.=0.42) เมื่อจำแนกรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ หลักธรรมด้านมูทิตา ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.44) ด้านอุเบกขา ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.41) ด้านกรุณา ($\bar{X}=4.45$, S.D.=0.50) และด้านเมตตา ($\bar{X}=4.35$, S.D.=0.46)

2. เปรียบเทียบการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์หลักธรรมเพื่อการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม

2.1 สมมติฐานที่ 1 บุคลากรที่มีเพศ ต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมแตกต่างกัน พบว่า บุคลากรที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกัน ($t=7.884$, Sig.=0.052) จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.2 สมมติฐานที่ 2 บุคลากรที่มีอายุ ต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมแตกต่างกัน พบว่า บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ($F=0.716$, Sig.=0.543) จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.3 สมมติฐานที่ 3 บุคลากรที่มีระดับการศึกษา ต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม แตกต่างกัน พบว่า บุคลากรที่มีเพศต่างกันมีการส่งเสริมการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ($t=0.322$, Sig.=0.571) จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม พบว่า 1. ด้านเมตตา เราต้องปฏิบัติตามต้องมีความเมตตาต่อบุคคลในวัยเด็กและสิ่งสำคัญที่สุดในการทำงานกับเด็ก คือ การเข้าใจในความเป็นธรรมชาติ เราแค่ทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุด ปฏิบัติหน้าที่บนฐานคิดที่เอาเด็กพึงได้รับความปลอดภัยและประโยชน์สูงสุด ต้องสามารถตรวจสอบได้ และ ยึดถือหลักปฏิบัติที่เป็นสากลที่มีสอดคล้องกับบริบทของประเทศต่าง ๆ อีกทั้งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาร่วมปฏิบัติงาน การตรวจสอบ การกำกับงาน อีกทั้งควรมีการปลูกฝังการปลูกเน้นเรื่องระเบียบวินัย ความรู้ในขั้นตอนการปฏิบัติ จะได้ดำเนินการอย่างถูกต้องแล้วเจ้าก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้ 2. ด้านกรุณา สังคมไทยเป็นสังคมที่พร้อมจะให้โอกาส ในปัจจุบัน

ครอบครัว ชุมชนมีทัศนคติเชิงบวกและพร้อมให้การยอมรับเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาด ปรับปรุงพฤติกรรมและโอกาสมากกว่าในอดีต อีกทั้งสังคมกลับมาให้ความสนใจในมิติ คุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนมากขึ้นและต่อเนื่อง อีกทั้งการสร้างการรับรู้ให้สังคมได้ เข้าใจเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลสำคัญมากในการให้โอกาส โดยนำทรัพยากรทางสังคม ที่สำคัญ อาทิ เครือข่ายภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู การวางแผนการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะปล่อยตัวรวมถึงร่วมติดตาม และประทับประคองเด็กและเยาวชนภายหลังที่ออกจากสถานที่ควบคุม รวมถึงร่วมกันสร้าง สัมพันธภาพ ร่วมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก่อให้เกิดคุณค่าในตนเอง 3. ด้านมูทิตา ทัศนคติ ของผู้ปฏิบัติงานที่มีอคติหรือตัดสินเด็กว่าไม่สามารถแก้ไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ซึ่งความเข้มแข็งทางจิตใจและการวางแผนต่อพฤติกรรมของเด็กเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ การทำงาน การกำกับควบคุมหรือการติดตามเด็กและเยาวชนเกิดประสิทธิภาพ ทั้งนี้เรา ต้องสนับสนุนในความรู้ ความสามารถและพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งกำกับติดตามเด็กให้ สามารถบรรลุเป้าหมายของตนเองทั้งด้านการศึกษา การมีงานทำ หรือด้านอื่น ๆ สังคม ยังขาดความเข้าใจต่อเด็กและเยาวชนและยังมีพื้นที่ในการให้โอกาสเด็กไม่มากพอเนื่องจาก การเสปสื่อสังคมออนไลน์ ชาวที่มีการนำเสนอด้านลบกับเด็กและเยาวชน ก่อให้เกิดการ เหมารวมทางสังคมเกิดผลกระทบกับการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชน เราจำเป็นต้องสร้าง ทำความเข้าใจและสร้างพื้นที่ในการก่อให้เกิดจิตสำนึกรวมถึงการยอมรับความผิดพลาด และให้โอกาสกับเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง 4. ด้านอุเบกขา ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความเป็น กลาง มีความเป็นมืออาชีพในหลักวิชาชีพที่ถือปฏิบัติ คำนึงถึงสิทธิและประโยชน์ของเด็ก และเยาวชน และเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ไม่นำอคติหรือตัดสินเด็กว่าไม่สามารถแก้ไข และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ซึ่งความเข้มแข็งทางจิตใจและการวางแผนต่อพฤติกรรมของ เด็กเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การทำงาน การกำกับควบคุมหรือการติดตามเด็กและเยาวชน เกิดประสิทธิภาพ อีกทั้งการขาดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและเยาวชน รวมไปถึงเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนการทำงาน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนขาดความไว้วางใจ ในการบอกกล่าว ขอความช่วยเหลือ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการดำเนินการประยุกต์หลักธรรมเพื่อการดำเนินการของภาครัฐใน กระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม จากการศึกษาพบว่า ระดับการดำเนินการประยุกต์หลักธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุดได้แก่หลักธรรมด้านมูทิตา รองลงมาเป็นด้านอุเบกขา ด้านกรุณา และด้านเมตตา อภิปรายผลได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เป้าหมาย

สูงสุดคือการที่เด็กและเยาวชนที่ตนเองติดตาม ดูแลนั้นสามารถ มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สามารถปรับตัวปรับจิตใจได้ และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ โดยมีผลงานวิจัยที่ได้มีหลักธรรมด้านมูทิตามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสอดคล้องใกล้เคียงกับวิจัยของดลนพร วราโพธิ์ และคณะ (2562) ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า เมื่อพิจารณาการบริหารงานตามหลักพรหมวิหารเป็นรายด้านบุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐ ตามหลักพรหมวิหาร 4 อยู่ในระดับมากในด้านมูทิตา ทั้งนี้การดำเนินการประยุกต์หลักธรรมเพื่อการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมของผู้วิจัยนั้นเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ปฏิบัติงานกับเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและภายหลังมีคำพิพากษาเข้ามาควบคุมตัวในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งจะแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการนำมาทบทวนวรรณกรรมประกอบการวิจัย

2. ระดับการเปรียบเทียบการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลเพื่อเปรียบเทียบการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม สามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ด้านเพศ ผลการเปรียบเทียบพบว่าบุคลากรที่มีเพศต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาหลักธรรมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมูทิตาและด้านอุเบกขา พบว่าไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลการวิจัยที่สอดคล้องกับพระเลอวุฒิ ภูริปัญโญ (2555) ได้ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ วุฒิการศึกษา สถานภาพรายได้ และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นของสมาชิกและเจ้าหน้าที่ที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยภาพรวม ไม่แตกต่าง

2.2 ด้านอายุ ผลการเปรียบเทียบพบว่า บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกันมีระดับการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยดลนพร วราโพธิ์ และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า บุคลากรที่มีอายุ และสถานภาพสมรส

แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานมหาวิทยาลัยของรัฐตามหลักพรหมวิหาร 4 ไม่แตกต่างกัน

2.3 ด้านการศึกษา ผลการเปรียบเทียบพบว่าบุคลากรที่มีเพศต่างกันมีการดำเนินการภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา ไม่แตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระเลอวุฒิ ฐิริปญโญ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ วุฒิการศึกษา สถานภาพ รายได้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นของสมาชิกและเจ้าหน้าที่ที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยภาพรวม ไม่แตกต่าง แต่ไม่สอดคล้องกับธมลณัฐ พายะโป๊ะ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพรหมวิหาร 4: กรณีศึกษาข้าราชการทหารสังกัดสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ของข้าราชการทหาร สังกัดสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ข้าราชการทหารที่มีประเภทนายทหาร การศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นว่า ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพรหมวิหาร 4 โดยภาพรวมแตกต่างกัน

3. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรมสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการทำงานเชิงบูรณาการที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยอาศัยเมตตาในการเอาใจใส่ ค้ำครอง และสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยแก่เด็ก กรุณาในการเปิดโอกาสให้กลับมาปรับตัวและยอมรับจากครอบครัว ชุมชน และสังคม มุทิตาในการลดอคติ สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพเพื่อบรรลุเป้าหมาย ด้านการศึกษาและอาชีพ และอุเบกขาในการทำงานอย่างเป็นกลาง ความเป็นมืออาชีพ และเคารพสิทธิของเด็ก การดำเนินการเช่นนี้ไม่เพียงช่วยลดการเหมารวมเชิงลบ แต่ยังสร้างพื้นที่แห่งความเข้าใจและการยอมรับอย่างแท้จริง ทั้งนี้ งานวิจัยของ Saithong (2025) เรื่อง Faith and justice in action: Understanding the Buddhist Temples Function as Civic Probation Centers in Central Thailand ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมในกระบวนการคุมประพฤติและการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างการค้ำครองสังคมและการให้โอกาสในการเปลี่ยนแปลงชีวิตแก่ผู้ก้าวพลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักธรรมเพื่อการส่งเสริมการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม สามารถสรุปได้ดังนี้

การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการของภาครัฐในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนกระทำความผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยตามหลักพุทธศาสนามองเห็นว่าทุกคนมีส่วนร่วมที่ร่วมสรรค์สร้างให้การอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เหมือนกับเด็กและเยาวชนหากได้รับการปฏิบัติตน การดูแลที่ดีจากหน่วยงาน ได้รับความยอมรับและโอกาสจากครอบครัว และสังคม เด็กและเยาวชนที่ไคยก้าว

พลาดก็จะมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว ชุมชนและสังคมกับพื้นที่ที่เขากลับไปอาศัยอยู่ ภายหลังปล่อย และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีกครั้ง

ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานเป็นทรัพยากรที่ถือว่าสำคัญในการปฏิบัติงานในการดำเนินการ ติดตาม ส่งเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลังพ้นโทษ ดังนี้ ผู้ปฏิบัติงานนั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพของตนเองและยึดหลักคุณธรรมในการเป็นเครื่องยึดในการปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการติดตามเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนการยุติธรรม ได้ดังนี้

1. ด้านเมตตา ความปรารถนาให้เด็กได้รับความสุข ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความเป็นมิตรกับเด็ก สามารถช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนเด็กตั้งแต่การดูแล ช่วยเหลือเด็กและเยาวชน การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่สอดคล้อง ตามสภาพปัญหาและความเสี่ยงที่คงเหลืออยู่ของเด็ก อีกทั้งการติดตามจะต้องให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนให้สามารถเข้าถึงการศึกษา การมีงานทำ รวมไปถึงการได้รับความช่วยเหลืออย่างเท่าถึง และเท่าเทียม

2. ด้านกรุณา ความปรารถนาให้เด็กพ้นจากทุกข์ ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความปรารถนาให้เด็กได้รับความช่วยเหลือตามสภาพปัญหาและความจำเป็น ทำให้พ้นจากความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านร่างกาย จิตใจ หรือจากครอบครัวและสังคมที่อยู่รอบตัวของเด็ก สิ่งสำคัญต้องเริ่มจากทัศนคติและมุมมองของผู้ปฏิบัติงานที่ต้องการให้เด็กที่อยู่ในความดูแล และติดตามนั้นพ้นจากความทุกข์ซึ่งหมายถึงการที่เขาสามารถอยู่ในครอบครัวและสังคมของตนเองได้ ใช้ชีวิตของตนเองได้ดี

3. ด้านมุทิตา พลอยยินดีเมื่อประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิตภายหลังปล่อย ผู้ปฏิบัติงานต้องคอยสนับสนุนในความรู้ ความสามารถและพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งกำกับติดตามเด็กให้สามารถบรรลุเป้าหมายของตนเองทั้งด้านการศึกษา การมีงานทำ หรือด้านอื่น ๆ พร้อมให้ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาที่ดี อาจจัดหาเครือข่าย สถานประกอบการ องค์กรที่มีความเกี่ยวข้องของเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนเด็กและเยาวชนตามความเหมาะสม

4. ด้านอุเบกขา การประพฤติปฏิบัติตนเป็นกลาง เทียงตรง เป็นแบบอย่างที่ดีและวางเฉยถ้าไม่สามารถดำเนินชีวิตตามที่หวังไว้ ผู้ปฏิบัติงานต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด อยู่ในกรอบศีลธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ในกรณีที่เด็กและเยาวชนขอความช่วยเหลือเราต้องให้ความช่วยเหลือโดยปราศจากอคติและต้องปฏิบัติกับเด็กและเยาวชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องมีเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานนกระบวนกรติดตามเด็กและเยาวชนกระทำผิดภายหลังออกจากกระบวนกรยุติธรรมให้กับผู้ปฏิบัติงานที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ใหม่
2. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน องค์กรในพื้นที่ที่เด็กจะกลับไปอาศัยอยู่ในการดำเนินการดูแล ติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังออกจากกระบวนกรยุติธรรม
3. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสร้างคุณธรรมและทัศนคติเชิงบวกในการปฏิบัติงานกับเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนกรยุติธรรมอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สร้างการรับรู้ด้านทัศนคติเชิงบวกให้กับครอบครัว ชุมชนและองค์กรที่เข้าร่วมการดำเนินการดูแล ติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังออกจากกระบวนกรยุติธรรม
2. ส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้เข้าร่วมพิจารณา วางแผนการดำเนินการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนตั้งแต่ก่อนออกจากสถานที่ควบคุมเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนและสร้างสัมพันธภาพให้เด็กและเยาวชนเกิดความไว้วางใจ
3. การปฏิบัติหน้าที่กับเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณวิชาชีพ การเคารพในศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นมนุษย์ เคารพความแตกต่างของบุคคล และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 เข้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติงาน การบริหารงานกับหน่วยงานที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กหรือเยาวชน เพื่อนำมาเปรียบเทียบในการดำเนินการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ระหว่างกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมากขึ้น
2. จากการศึกษาวิจัยว่าครอบครัว ชุมชน และสังคมยังมีทัศนคติด้านลบเกี่ยวกับการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาด ซึ่งสามารถต่อยอดในการศึกษาในประเด็น ปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของครอบครัวและชุมชนในการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนกรยุติธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565). *แผนปฏิบัติการราชการรายปี (พ.ศ. 2565) ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน*. สืบค้น 2 มิถุนายน 2566, จาก <https://shorturl.asia/PCodA>
- ดลนพร วราโพธิ์ และคณะ. (2562). การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(2), 223-239.
- ทัศนีย์ ลักษณะภิกขชนซ์ และคณะ. (2549). *การติดตามและประเมินผลเด็กและเยาวชน ภายหลังปล่อยจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธมลณัฐ พายจะโป๊ะ. (2554). *ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ตามหลักพรหมวิหาร 4 : กรณีศึกษาข้าราชการทหาร สังกัดสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเลอวุฒิ ฐิริปณโณ. (2555). *ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอหาดุพนม จังหวัดนครพนม* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุดสงวน สุธีสร. (2558). *อาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Saithong, C. (2025). Faith and justice in action: Understanding the Buddhist temples function as civic probation centers in Central Thailand. *Religion, State and Society*, 53(2), 145-163.